

K štátnemu občianstvu nemeckej menšiny na území Košického kraja v rokoch 1948 - 1953

Marek Danko, Spoločenskovedný ústav SAV, danko@saske.sk

DANKO, Marek. To nationality of the German minority in Košice region during period 1948 - 1953. Individual and Society, 2008, Vol. 11, Nr. 1.

Dependents of the German minority in Czechoslovakia lost their nationality according to the constitutional decree no. 33/1945. The government took more reasonable attitude towards them after the formation of East Germany in October of 1949. Inhabitants could retrieve their nationality according to statutory order no. 252/1949. There lived about 1 500 Germans in Košice region. A little part of them (350) applied to regain the nationality. They came from the following areas: Gelnica, Kežmarok, Vysoké Tatry, Spišská Nová Ves, Levoča, Košice-mesto and Rožňava. 330 citizens were successful; rejection of the other applications was based on various reasons. The restoration of the nationality for every person was the matter of a law accepted on 21 April 1953. Confiscated property was not restituted.

Czechoslovakia. German minority. Nationality. Kosice region.

Základnou legislatívnou normou vo vzťahu k príslušníkom nemeckej menšiny na území Československej republiky (ČSR) po 2. svetovej vojne bol ústavný dekrét č. 33/1945 Zb. z. a n. zo dňa 2. augusta 1945. Podľa znenia §1 bolo československé občianstvo odobraté všetkým osobám nemeckej (a maďarskej) minority. Na základe §3 uvedenej legislatívnej normy malo byť občianstvo prinavrátené tým občanom, ktorí do 6 mesiacov od vydania vyhlášky Ministerstva vnútra (MV) podali žiadosť na príslušný okresný národný výbor (ONV) o jeho vrátenie. Podmienkou však bolo neporušenie povinností československého štátneho občana. Osobám, ktorým sa podľa §2 občianstvo uchovávalo, vydávali ONV dočasné osvedčenia, čím boli až do vybavenia svojej žiadosti považovaní za občanov ČSR.¹ V rokoch 1945 - 1948 bolo prijatých niekoľko zákonov a vyhlášok upravujúcich občianstvo príslušníkov zmiešaných manželstiev.

Po komunistickom prevrate v ČSR roku 1948 prevládla tendencia postupovať voči Nemcom ešte dôslednejšie a zaviesť vo vzťahu k nim „poriadok a disciplínu“. Ústavná listina z 9. mája 1948 riešila národnostný princíp veľmi stroho a prísne. Rovnoprávnosť národností bola redukovaná na uznanie ich rovnakého občianskoprávneho postavenia s príslušníkmi obidvoch národov (českého a slovenského), čím fakticky deklarovala rovnaké práva všetkým občanom bez ohľadu na národnostnú príslušnosť. Existencia etnických menšín bola tým pádom zamlčaná a princíp sebaurčovacieho práva národov a národností bol úplne ignorovaný. Nemci tak neboli považovaní za svojbytné etnické spoločenstvo a národnopolitický subjekt. Ich zrovnoprávnenie sa malo udiat cestou postupného uplatňovania individuálnych občianskych práv.² Začiatkom 50-tych rokov neboli pomery vo vzťahu k nemeckej menšine až tak negatívne ako po skončení 2. svetovej vojny, no napriek tomu boli Nemci naďalej označovaní za nespoľahlivých a pre nové ľudovo-demokratické zriadenie nebezpečných. Osoby vyňaté z odsunu mali prejsť revíziou cez komisie zriadené pri ONV. Dôležitým ukazovateľom o stave nemeckej menšiny na území Slovenska bolo sčítanie obyvateľstva v roku 1950. Určujúcim kritériom pre uvedenie národnosti bolo individuálne rozhodnutie respondentov, ktorí mali uviesť svoju etnickú príslušnosť v dôsledku vlastného uváženia. V atmosfére, aká

na začiatku 50-tych rokov vládla, a po predošlých traumatických skúsenostiach, najmä z dôvodu vysídľovania, sa k nemeckej menšine prihlásilo iba 5 179 občanov, pričom podľa hlásenia krajských veliteľstiev Štátnej bezpečnosti z 29. marca 1949 žilo na Slovensku ešte 27 324 Nemcov.³

Aj keď MV zrušilo zákaz používať nemčinu na verejných priestranstvách 31. marca 1950, snaha o asimiláciu nemeckej minority viedla na Slovensku k absencii škôl s vyučovacím jazykom nemeckým. Nemci nemohli organizovať spolky, vydávať časopisy a nemali ani prístup ku svojej kultúre. Snažili sa splynúť so slovenským prostredím, čím sa ich jazyk postupne vytrácal aj z domáceho, hovorového prostredia. Napriek týmto podmienkam odolávali nepriazni niektorých slovenských občanov, praktikám ŠtB, či celkovej politickej situácii. V kultúrnej oblasti zaujali pasívny odpor.

Problematika štátneho občianstva v Košickom kraji

V súvislosti s odnímaním československého občianstva vstúpil do hovorovej praxe aj termín „bezdomovec“. Označoval sa ním občan bez štátnej príslušnosti. Ludovodemokratický režim nemal v pláne ich existenciu podporovať, preto vládne kruhy pristúpili k dôslednejšiemu riešeniu otázky tzv. bezdomovcov. Vláda ČSR 13. apríla 1948 vydala nariadenie č. 76/1948 Zb. z a n., ktoré stanovilo všeobecné predpisy pre ľudí žiadajúcich o vrátenie štátneho občianstva. Termín vybavenia žiadosti bol stanovený na 5 rokov, občan musel mať trvalé bydlisko na území ČSR, nesmel mať inú štátnu príslušnosť a osoby staršie ako 14 rokov museli preukázať znalosť slovenčiny (resp. češtiny).⁴ V budúcom roku určil minister vnútra vyhláškou č. 119/1949 Zb. z. z 18. mája 1949 lehotu podávania žiadostí pre Nemcov na príslušnom ONV v termíne od 1. júna do 30. novembra 1949.⁵ Na území Slovenska vstúpil do platnosti zákon o nadobúdaní a strácaní československého štátneho občianstva č. 194/1949 Zb. z. 1. októbra, ktorý bol schválený 13. júla 1949.⁶ Podmienky udelenia občianstva pre nemeckú menšinu zostali rovnaké, ako vo vládnom nariadení č. 76/1948 Zb. z. a n.⁷

Výrazný zlom v prístupe štátnych orgánov k nemeckej menšine v ČSR predstavoval vznik Nemeckej demokratickej republiky (NDR) utvorenej zo sovietskeho okupačného pásma 7. októbra 1949. V rámci dobrých vzťahov so satelitmi Sovietskeho zväzu československá vláda prehodnotila aj svoj postoj k nemeckej minorite. Nový prístup sa premietol do vládneho nariadenia č. 252/1949 Zb. z. z 29. novembra 1949 o vrátení československého štátneho občianstva osobám nemeckej národnosti. Vládne nariadenie č. 76/1948 Zb. z a n. o vrátení československého štátneho občianstva osobám nemeckej a maďarskej národnosti bolo zrušené. V praxi to znamenalo, že Nemci už nemuseli preukazovať svoju znalosť češtiny (resp. slovenčiny), ale museli mať trvalé bydlisko na území ČSR, nesmeli porušiť povinnosti československého občana a prijateľný nebol ani nepriateľský postoj voči ludovodemokratickému zriadeniu.⁸ Uchádzači museli podať žiadosť v stanovenej lehote určenej vyhláškou MV č. 40/1950 Zb. z. zo dňa 5. apríla 1950, to znamená od 1. mája do 31. októbra 1950. Aj tu však platila výnimka, že boli akceptované aj žiadosti podané ešte v predstihu, to znamená, od 1. decembra 1949 do 30. apríla 1950. O vrátenie občianstva sa mohli uchádzať aj osoby, ktorým nebolo vyhovené na základe dekrétu č. 33/1945 Zb. z. a n.⁹ K žiadosti museli pripojiť svoje stanovisko tri strany: okresný národný výbor, miestne veliteľstvo Národnej bezpečnosti a závodná zamestnanecká rada podniku, v ktorom uchádzač pracoval. Podľa §2 tohto nariadenia dostal žiadateľ osvedčenie o tom, že sa považuje za československého občana, ak neboli známe nijaké prekážky uvedené vyššie. Aj počas vyšetrovacieho konania mohol ONV alebo krajský národný výbor (KNV) osvedčenie žiadateľovi odňať za predpokladu, že uchádzač porušil povinnosť československého občana, resp. prejavoval nepriateľský postoj voči ludovodemokratickému zriadeniu.¹⁰ Vybavenie žiadosti malo prebehnúť v čo najkratšom čase, čím sa podstatne skrátila doterajšia trojročná čakacia lehota. Prioritou bolo samozrejme „triedne hľadisko“, potom sa bralo do úvahy trvalé bydlisko na území Československa a tiež stupeň zapojenia do budovania socialistického zriadenia. Ako vyplýva z predložených žiadostí, jednou z podmienok bolo aj svedectvo o nahlásenej národnosti zo sčítania v roku 1930, čím sa preukazovala lojalita k ČSR pred 2. novembrom 1938, Viedenskou arbitrážou. Okolnosti, za ktorých sa žiadateľ prihlásil v roku 1940 k nemeckej národnosti, boli skúmané príslušníkmi Zboru Národnej bezpečnosti (ZNB) v mieste pobytu, kde sa dotyčná osoba v tej dobe zdržiavala. Väčšinou sa v osobných spisoch žiadateľov nachádzala správa, že boli donútení prihlásiť sa k nemeckej národnosti pod vplyvom „vtedajších okolností“. Žiadosť bola následne predložená Krajskému veliteľstvu Štátnej bezpečnosti a I. referátu KNV na rozhodnutie. Zamietnutie bolo odôvodnené tým, že uchádzač porušil povinnosti československého občana alebo vernosť republike podľa dekrétu č.16/1945 Zb. z. a n.¹¹, resp. nariadenia č.33/1945 Zb. nar. SNR.

Aj napriek tomu, že žiadateľ, jeho partner a deti mladšie ako 15 rokov občianstvo získali, neznamenalo to v praxi žiadnu zmenu majetkovoprávných vzťahov, dosiahli tým iba to, že si mohli ponechať v držbe domy a byty, v ktorých bývali. V podstate však museli začínať bez akéhokoľvek hnutelného či nehnuteľného majetku. Pozitívny aspekt v postavení príslušníkov nemeckej minority spočíval v tom, že ich

štátoobčianska príslušnosť bola administratívne vyriešená a preto im v budúcnosti nehrozili problémy s orgánmi štátnej a verejnej správy. Mnohí Nemci si žiadosť o občianstvo nepodali. Jednou z možných príčin bol aj ten fakt, že k žiadosti o udelenie občianstva bolo potrebné priložiť aj kolok, ktorého cena sa pohybovala v rozmedzí od 200 do 1000 Kčs, čím pre nich vznikol finančný problém. Tretím faktorom okrem majetkovo-právnych vzťahov a finančnej otázky, bol pocit menejcennosti a izolácie, ktorý sa u Nemcov od skončenia vojny prejavoval.

Každý „bezdomovec“, ktorý nadobudol stratené občianstvo, získal rovnaké práva a povinnosti ako tuzemskí občania. Zároveň bol povinný zložiť prísahu nasledujúceho znenia: „*Prisahám a sľubujem na svoju česť a svedomie, že Československej republike budem vždy ako jej štátny občan verný, oddaný a jej vláde poslušný, že zákony presne zachovávať a vôbec všetky povinnosti a záväzky verného občana československého plniť budem a chcem*“.¹² Až do dňa udelenia občianstva sa musel zriecť nárokov na vyživovací príspevok, príjmov z prezenčnej služby a vojenského výcviku, penzijných a zaopatrovacích pôžitkov, invalidnej renty, resp. všetkých nárokov voči ČSR. Úradný postup vrátenia občianstva bol u všetkých občanov rovnaký, vydané osvedčenie o štátnom občianstve priznané ONV sa okolkovalo, žiadateľ zaplatil zloženku za úradný úkon vo výške od 200 do 500 Kčs. Potom musel písomne podpísať štátoobčiansky sľub citovaný vyššie, a tak získal Osvedčenie o československom štátnom občianstve.¹³

V období rokov 1949 - 1960 Košický kraj tvorilo nasledujúcich 13 okresov: Košice-mesto, Košice-okolie, Kežmarok, Vysoké Tatry (so sídlom v Starom Smokovci), Rožňava, Revúca, Gelnica, Spišská Nová Ves, Levoča, Moldava nad Bodvou, Trebišov, Sečovce a Kráľovský Chlmec. Žilo v ňom približne 1500 Nemcov, ktorí vo väčšine prípadov občianstvo nemali.¹⁴ Najväčší záujem o jeho vrátenie mali nemeckí obyvatelia okresu Gelnica. Na tamojšie ONV bolo doručených 125 žiadostí, pričom 91 bolo samostatných, kde žiadateľ uviedol výlučne len svoju osobu a 34 z nich zahŕňalo aj manželku, príp. deti do 15 rokov. Ich schvaľovanie sa začalo v priebehu roka 1949. Najviac, teda 36 žiadateľov, pochádzalo z Mníška nad Hnilcom. Z okresného mesta, z Gelnice, sa o vrátenie občianstva uchádzalo 29 ľudí a z mesta Krompachy 17. Ďalej to boli Nemci zo Smolníka (13), Švedlára (12), Smolníckej Huty (9), Starej Vody (5), Kluknavy (2), Očkova (1) a Nižného Medzeva (1). Najviac žiadateľov bolo v produktívnom veku, od 40 do 60 rokov 56 osôb, a od 20 do 40 rokov 42. V dôchodkovej kategórii, nad 60 rokov, sa nachádzalo 19 Nemcov a najmenej ich bolo v predproduktívnom veku (15 - 20 rokov), 8 osôb. Z hľadiska sociálnej štruktúry išlo prevažne o ľudí so základným a stredoškolským vzdelaním, ktorí pracovali ako baníci, lesníci, robotníci, či roľníci. V prípade žien to boli väčšinou pomocníčky v domácnosti alebo úradníčky. Schvaľovaním sa KNV zaoberal hlavne v roku 1950, v mesiacoch máj - august, kedy bolo schválených 97 žiadostí. S riešením sa pokračovalo v rokoch 1951-1953. V tom období bolo vydaných ďalších 10 osvedčení a 5 žiadostí nebolo schválených ani po odvolaní. Príčiny boli zrejmé, buď išlo o osoby zapísané v zozname MV, ktorým nemalo byť občianstvo udelené,¹⁵ alebo ich minulosť bola úzko spojená s činnosťou Deutsche Partei (DP). V prípade 13 žiadostí sa nám nepodarilo zistiť, aký osud ich podateľov postihol. Dôvodom sú chýbajúce materiály v ich spisoch. Celkovo bolo v okrese Gelnica prinavrátené občianstvo 133 dospelým osobám a 31 deťom do 15 rokov.

V okrese Kežmarok počet žiadateľov dosiahol číslo 52. V šiestich žiadostiach boli zahrnutí aj rodinní príslušníci, zvyšných 46 bolo jednoduchých. Najviac ich pochádzalo z miest Kežmarok (20) a Spišská Belá (7), ostatné mali rozličný pôvod. Konkrétne išlo o nasledujúce dediny: Lubica (8), Veľká Lomnica (3), Majerok (2), Strážky (2), Toporec (2), Huncovce (2); Rakúsy, Podhorany, Stará Lesná, Bušovce, Ruskinovce a Holumnica (1). Z hľadiska vekovej štruktúry podateľov vyplýva, že 40 z nich bolo vo veku od 20 do 60 rokov, pričom v dôchodkovom veku bolo 9 žiadateľov a objavili sa i 3 mladší ako 20 rokov. Sociálna štruktúra bola daná predovšetkým dispozíciami regiónu, ktorý na rozdiel od dolného Spiša prosperoval v oblasti obchodu, služieb a priemyslu. Uchádzači pochádzali väčšinou z radov remeselníkov, obchodníkov, odborníkov a inteligencie. Už v roku 1950 schválila komisia KNV 35 žiadostí, na nasledujúci rok si museli počkať 4 občania a v roku 1952 boli schválené ďalšie 4 žiadosti. Občianstvo sa nepodarilo získať ôsmim osobám a v prípade jednej žiadosti sa nachádza odvolanie, ktoré nebolo vyriešené. Pre spresnenie uvádzame, že osvedčenie o vrátení štátneho občianstva získalo 36 občanov, štyrom bolo občianstvo zachované podľa §2 dekrétu č. 33/1945 Zb. z. a n. a osvedčenie o národnej spoľahlivosti dostali od KNV 4 žiadatelia. Spolu s nimi získalo občianstvo aj 13 detí do 15 rokov. KNV v Košiciach musel v rokoch 1950 - 1952 riešiť 40 žiadostí z okresu Vysoké Tatry, pričom 37 z nich predstavovalo samostatné žiadosti a v troch spisoch boli zahrnuté aj maloleté deti. Aj tu môžeme postrehnúť geografický rozptyl žiadateľov z veľkého počtu obcí ako v prípade predošlého okresu. Z Popradu pochádzalo 15 žiadateľov, z Matejoviec 12, z Hranovnice a Tatranskej Lomnice 2. Zvyšných 9 žiadostí bolo zaslaných zo Spišského Štiavnika, Lučivnej, Svitú, Gánoviec, Novej Lesnej, Veľkého Slavkova, Spišskej Starej Vsi, Nového Smokovca a Mengusoviec. Dominovali žiadatelia vo veku 40 - 60 rokov (25), podstatne menej už v kategórii 20 - 40 rokov (8). V dôchodku bolo 6 ľudí a 1 uchádzač mladší než 20 rokov. Počet schválených žiadostí dosiahol číslo 33, neschválených 4 a v prípade 3 spisov sa nám nepodarilo zistiť

výsledok. Sociálna štruktúra osôb bola takmer zhodná s okresom Kežmarok. Všetci úspešní žiadatelia (34 dospelých a 6 detí) bez výnimky získali osvedčenie o vrátení československého štátneho občianstva. Osvedčenia o zachovaní občianstva alebo národnej spoľahlivosti vydané neboli.

Situácia na strednom Spiši, v okresoch Spišská Nová Ves (SNV) a Levoča, bola podobná. O štátne občianstvo malo záujem 54 občanov. Jednoduchých žiadostí bolo 50, iba 4 zahŕňali aj rodinných príslušníkov. Zo SNV pochádzalo 23 žiadateľov, 12 z Levoče. Ďalší nemeckí uchádzači žili v Spišských Vlachoch (6), Rudňanoch (5) a Hrabušiciach (3). V každej nasledujúcej obci (Nižný Medzev, Smolnícka Huta, Kráľova Poľana, Markušovce a Spišský Hrušov) prejavil záujem 1 Nemec. Boli predstaviteľmi vyššej vrstvy a inteligencie, ale v menšej miere ako v okresoch Kežmarok a Vysoké Tatry. Z hľadiska vekovej štruktúry, po skupine v intervale 40 - 60 rokov (27 žiadateľov) nasledovali ľudia v dôchodkovom veku (18). V skupine 20 - 40 rokov figurovalo len 9 osôb a v predproduktívnom veku nebol nikto. Zvláštnosťou sa stal fakt, že komisia KNV schválila menší počet žiadostí ako v iných okresoch. V roku 1950 to bolo 26, v roku 1951 3, v nasledujúcom 5 a v roku 1953 1, čo predstavovalo 33 osvedčení o vrátení československého štátneho občianstva a dve o národnej spoľahlivosti. Zo zvyšného počtu nebolo vyhovené 10 uchádzačom, väčšinou išlo o ľudí v penzii a z 9 žiadostí nie je známe, aký bol ich ďalší osud. Môžeme konštatovať, že v oboch okresoch, SNV a Levoča, bolo štátne občianstvo vrátené 36 občanom a dvom deťom do 15 rokov.

Zo záznamov schôdzí KNV sme zistili, že v Košiciach o občianstvo žiadali v rokoch 1948 - 1949 stovky ľudí, dokumentácia týchto prípadov nie je dochovaná. Na KNV bolo z okresu Košice - mesto zachovaných len 18 žiadostí, 15 z nich bolo schválených. Z neznámych príčin museli zložiť skúšku zo slovenského jazyka 2 uchádzači. Ďalšie 2 žiadosti boli podané opätovne, po neschválení podľa §2 dekrétu č.33/1945 Zb. z. a n. v roku 1946, takže občianstvo zachované nemali. Vyhovené nebolo trom Nemcom, v dvoch prípadoch boli ich záležitosti sporné a v jednom išlo o osobu menovanú v „zozname MV“. Všetci záujemcovia pochádzali, takmer bez výnimky, z iných oblastí Slovenska a do Košíc sa prisťahovali až po vojne. Ako uvádzajú ich osobné spisy, väčšina z nich bola počas vojny členom organizácie súvisiacej s pôsobením DP. Nakoľko však v rokoch 1945 - 1949 vyvíjali aktivity pri budovaní ľudovodemokratického zriadenia, mali kladný pomer k ČSR, boli morálni a zodpovední, nekonfliktní, a dalo sa počítať, že budú riadnymi občanmi ČSR, komisia sa priklonila k pozitívnemu stanovisku. Ich vojnové „prehrešky“ mali ospravedlniteľný charakter. Aj podľa výpovedí svedkov, ktoré boli k žiadostiam pripojené, išlo o osoby konajúce v súlade s morálnymi zásadami (pomáhali napr. vyslobodzovať zajatých väzňov, poskytovali rady Židom, ukrývali partizánov, atď.). V rámci regiónu Košického kraja bolo najmenej, čiže 16 žiadostí odoslaných na ONV Rožňava. Z nich bolo 13 samostatných, 3 zahŕňali viacero osôb. Z Dobšinej pochádzalo 12 Nemcov, po jednej si podali žiadatelia z Rožňavy, Betliara, Stratenej a Nižnej Slanej. Z týchto osôb už boli traja v penzii, zvyšní trinásti v produktívnom veku. KNV v roku 1950 schválil 11 žiadostí, v nasledujúcom 4. Jednému záujemcovi nebolo vyhovené kvôli angažovaniu v DP počas vojny. Z dochovaných materiálov vyplýva, že väčšina mužov pracovala v baníctve a Štátnych lesoch, ženy v domácnostiach a v úradoch. Celkovo v tomto okrese štátne občianstvo získalo späť 18 dospelých občanov a 2 deti do 15 rokov.

Definitívne riešenie štátno-občianskej otázky nemeckej minority na území ČSR

Na území Košického kraja zostalo mnoho občanov nemeckej národnosti bez štátneho občianstva. Svedčí o tom aj schôdza KNV 23. júna 1952, na ktorej sa rokovalo i o starostlivosti o občanov inej národnosti. Uvedenú záležitosť mal na starosti člen rady KNV J. Siska, ktorému bolo navrhnuté, aby v tomto smere začalo Krajské veliteľstvo Národnej bezpečnosti v spolupráci so stanicami ZNB kampaň za „likvidáciu“ ľudí, ktorí nemali štátne občianstvo. Realizovať ju mali príslušníci ZNB, ktorí by občanov slovne presviedčali o dôležitosti splnenia svojej občianskej povinnosti. Akciu mal kontrolovať referent J. Siska a každý štvrtok o nej podávať písomnú správu.¹⁶ Krajský prokurátor A. Bugno na schôdzi vystihol situáciu Nemcov na území ČSR najpresnejšie. Bolo naozaj potrebné, aby sa tieto veci pohli dopredu, lebo tajná propaganda, posielanie osvedčení o občianstve z Nemeckej spolkovej republiky alebo NDR rodinným príslušníkom v Československu a úteky za hranice republiky boli tvrdou realitou nevyriešenej nemeckej otázky.

Zo strany karpatských Nemcov nebol záujem získať späť stratené československé občianstvo, pretože ich viac zaujímal skonfiškovaný majetok a ten vláda jednoducho z rúk pustiť nechcela. Preto bola na nemeckej strane značná apatia k vládnemu nariadeniu č. 252/1949 Zb. z. Treba však oceniť snahu tých občanov, ktorí aj napriek ťažkému položeniu a podmienkam na prelome 40-tych a 50-tych rokov si žiadosti o vrátenie štátneho občianstva podali a získali ho späť. Táto udalosť bola z hľadiska riešenia štátno-občianskej otázky nemeckej menšiny málo významná, prinajmenšom však napomohla k zlepšeniu

ich situácie vo verejnom živote. Na území Košického kraja nadobudlo štátne občianstvo 330 karpatských Nemcov vrátane detí. Toto číslo je vzhľadom nato, že v Košickom kraji žilo asi 1500 príslušníkov nemeckej menšiny, veľmi nízke. Keďže existencia občanov bez občianstva („bezdomovcov“) vytvárala nielen vnútroštátne, ale aj medzinárodné komplikácie, rozhodlo sa MV riešiť situáciu celoplošne prijatím zákona č. 34/1953 Zb. z. Všetci Nemci, ktorí ústavným dekrétom č. 33/1945 Zb. z. a n. stratili československé štátne občianstvo a mali, v deň keď zákon nadobudol účinnosť, bydlisko na území ČSR, stali sa československými občanmi, pokiaľ ho nenadobudli skôr.¹⁷ Bez ohľadu na to, či o občianstvo záujem bol alebo nie, získali ho všetci príslušníci zákonom, prijatým 24. apríla 1953. Konfiškovaný majetok po 2. svetovej vojne sa do rúk príslušníkov nemeckej menšiny od kompetentných orgánov nedostal.

Poznámky:

1 Sbíрка zákonů a nařízení republiky československé 1945. Čiastka 17, vydaná 10. augusta 1945, s. 57 - 58.

2 Gabzdilová - Olejníková, S. - Olejník, M. (2004).

3 PÖSS, O. (1996). Pre porovnanie sa k nemeckej menšine na Slovensku v roku 1920 hlásilo 139 900 obyvateľov, v roku 1930 to bolo 148 214 občanov. V roku 1940 sa z počtu 2 655 053 Slovákov k nemeckej národnosti hlásilo 5,1 % z nich, to zn. 135 408 obyvateľov. In: PÖSS, O. (2002).

4 Sbíрка zákonů a nařízení republiky československé 1948. Čiastka 31, vydaná 26. apríla 1948, s. 781 - 782.

5 Sbíрка zákonů republiky československé 1949. Čiastka 39, vydaná 25. mája 1949, s. 400

6 Sbíрка zákonů republiky československé 1949. Čiastka 58, vydaná 10. augusta 1949, s. 563 - 565.

7 Štátny archív v Košiciach (ŠA) - pobočka Košice. Fond (F.) KNV v Košiciach - odbor pre vnútorné veci. Kartón (Kar.) 49, inventárne číslo (inv. č.) 84, spis (s.) 8/1949 - Smernice k zákonu o nadobúdaní a strácaní čs. občianstva podľa zákona č. 194/1949 Zb. z.

8 Sbíрка zákonů republiky československé 1949. Čiastka 80, vydaná 13. decembra 1949, s. 707 - 708.

9 Sbíрка zákonů republiky československé 1950. Čiastka 17, vydaná 24. apríla 1950, s. 74.

10 ŠA - pobočka Košice. F. KNV v Košiciach - odbor pre vnútorné veci. Kar. 49, inv. č. 84, s. 16/1949 - Pokyny k vládnemu nariadeniu č. 252/1949 Zb. z.

11 Sbíрка zákonů a nařízení republiky československé 1945. Čiastka 9, vydaná 9. júla 1945, s. 25 - 31.

12 ŠA - pobočka Košice. F. KNV v Košiciach - odbor pre vnútorné veci. Kar. 49, inv. č. 84, s. 16/1949.

13 ŠA - pobočka Košice. F. KNV v Košiciach - odbor pre vnútorné veci. Kar. 55, inv. č. 84, osobné spisy.

14 Úvod k nemeckému osídleniu na Slovensku. Dostupné na internete: http://www.foruminst.sk/publ//interethnica/4/interethnica4_uvod.pdf.

15 Zoznam má dve časti, v prvej z nich je 109 osôb, druhá časť obsahuje mená 844 príslušníkov nemeckej národnosti, ktorým z rôznych príčin občianstvo vrátené byť nesmelo. Napriek tomu občianstvo získalo 20 Nemcov z tohto zoznamu. ŠA - pobočka Košice. F. KNV - odbor pre vnútorné veci. Kar. 49, inv. č. 84, s. 12.

16 ŠA - pobočka Košice. F. KNV v Košiciach - odbor pre vnútorné veci. Kar. 48, inv. č. 82, s. 16.

17 Sbíрка zákonů republiky československé 1953. Čiastka 19, vydaná 7. mája 1953, s. 198.

Literatúra:

GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, S. - OLEJNÍK, M.: Karpatskí Nemci na Slovensku od druhej svetovej vojny do roku 1953. Bratislava : SAV, 2004.

GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, S. - OLEJNÍK, M. - ŠUTAJ, Š.: Nemci a Maďari na Slovensku v rokoch 1945 - 1953 v dokumentoch I. Prešov : Universum, 2005.

GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, S.: Nemecká menšina na Slovensku v rokoch 1947 - 1950. In: Gajdoš, M., Konečný, S. (Eds.): Etnické minority na Slovensku. História, súčasnosť, súvislosti. Košice : SvÚ SAV, 1997, s. 114 - 124.

KOVÁČ, D.: Vysídlenie Nemcov zo Slovenska (1944 - 1953). Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001.

PEŠEK, J.: Nemci na Slovensku po ukončení hromadného odsunu. In: Historický časopis, roč. 46, 1998, č. 2, s. 261 - 280.

PÖSS, O.: Represie a diskriminácia Nemcov na Slovensku v rokoch 1948 - 1953. In: Pešek, J.(Ed.): V tieni totality. Perzekúcie na Slovensku v začiatkoch komunistickej totality (1948 - 1953). Bratislava : HÚ SAV, 1996, s.149 - 156.

PÖSS, O.: Karpatskí Nemci. Bratislava : SNM - Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2002.

Sbírka zákonů a mezinárodních smluv. Dostupné na internete: <http://www.mvcr.cz/sbirka/index.html>.

To nationality of the German minority in Košice region during period 1948 - 1953

Dependents of the German minority in Czechoslovakia lost their nationality according to the constitutional decree no. 33/1945. The government took more reasonable attitude towards them after the formation of East Germany in October of 1949. Inhabitants could retrieve their nationality according to statutory order no. 252/1949. There lived about 1 500 Germans in Košice region. A little part of them (350) applied to regain the nationality. They came from the following areas: Gelnica, Kežmarok, Vysoké Tatry, Spišská Nová Ves, Levoča, Košice-mesto and Rožňava. 330 citizens were successful; rejection of the other applications was based on various reasons. The restoration of the nationality for every person was the matter of a law accepted on 21 April 1953. Confiscated property was not restituted.